

Norveška od Bjernsona do Knausgora, Ljiljana Maletin Vojvodić

✓ hiperboreja.blogspot.rs/2016/10/norveska-od-bjernsona-do-knausgora.html

Hyperborea će u nekoliko nastavaka ekskluzivno objaviti odlomke putopisne proze Ljiljane Maletin Vojvodić, kojoj smo za ovu priliku dali ime NA TRAGU HIPERBOREJE. Zahvaljujemo se autorki koja nam je poslala svoje tekstove i ustupila pravo na korišćenje fotografija. Time je ona postala jedan od najvažnijih saradnika ovog art blogazina. Prvi deo je bila priča o Islandu, drugi o Grenlandu, treći o Finskoj, a ovaj deo posvećen je Norveškoj.

Moj prvi susret s Norveškom dogodio se zahvaljujući *Pismima iz Norveške* Isidore Sekulić, štampanim 1914. godine, da bi tokom vremena moji norveški „sagovornici” postali Bjernstjerne Bjernson, Knut Hamsun, Henrik Ibzen, Justejn Gorder, Laš Svensen, Per Petešun, Erlend Lu, Olaf Dun, Tur Ulven, Kirsti Blom, Merete Linstrem i Karl Uve Knausgor.

Bežeći potom iz balkanske svakodnevice na Island, u Švedsku, Finsku i sve češće u Norvešku, u zemlju drvenih kućeraka koje izgledaju sasvim kao one lepe i lepo nameštene kućice za lutke u koje nijedna lutka ne može da uđe, ali i zemlju suočenu sa zamkama visokog standarda, sa socijalnim raslojavanjem, kulturnom globalizacijom i sve većim brojem etničkih manjina, najčešće sam sretala zadovoljne, *briljantne* ljude o kojima brine njihova država.

O njima je mnogo bolje od mene pisao Erlend Lu pripovedajući kako je njegov protagonist bio *briljantan* u obdaništu, osnovnoj školi, gimnaziji; kako je našao *superbriljantnu* devojku, kako je venčanje sa njom bilo *briljantno*, kako je dobio *briljantan* posao i *briljantnu* decu koju je *briljantno* vaspitao živeći u *briljantnoj* kući. I, kako je godinama opstajao u sopstvenoj *briljantnosti* sve dok nije primetio da njegova kći sledi isti taj njegov *briljantni* put.

Erlendov (anti)junak odlučio je da se spase tako što je pobjegao u – šumu!

Dopler je napustio skandinavski kliše koji se uz čitav niz opštih mesta razlikuje od moje svakodnevice, kao što je Hiperboreja različita u odnosu na Balkan.

Ali, uprkos *melanholiji severnih glečera*, *muzici ćutanja*, odsustvu nepotrebne logoreičnosti, uzdržanosti i obziru koje pokazuju potomci Tora i Odina, ni „iza Boreja” nije sve idealno. Samo je pitanje koliko je ljudi spremno da se suoči s *vlastitim neprijatnostima u kulturi* i da, kao junak romana Karla Uvea Knausgora, koji se, sasvim namerno kao i pisac zove Karl Uve, prizna: „Nikada ne kažem ono o čemu zaista razmišljam, nikada ono što zaista mislim, već se uvek prilepim za onog s kim razgovaram, pravim se kao da me zanima to što govori, osim kad pijem, tada po običaju odem predaleko na drugu stranu...”

Protagonista *Moje borbe* zapravo prolazi kroz razna iskušenja, pa je često na muci kao i oni koji u Srbiji sebe pokušavaju da nazovu umetnicima, o čemu je decenijama ranije svedočio Miloš Crnjanski: „Između prve i druge knjige mojih *Embahada*, to jest mog prvog i drugog službovanja u Berlinu”, pisao je, „ja sam u Beogradu živio trostrukim životom profesora, novinara i književnika. Sva tri su kod nas, u to doba, bila čemerna”.

Od tada se nije promenilo ništa.

Samo je sve postalo još uzaludnije.

Valjda zato i bežim u Norvešku, koja je, uprkos svemu i dalje ženskog roda, za razliku od Balkana koji na svakom koraku pokazuje svoj muški karakter.

Sigurno da život u Norveškoj nije idiličan kako se učini onom koji se u njoj zaustavi na kratko. Ali Norveška, bar na trenutak, uprkos *komunikativnom kapitalizmu*, *tiraniji* imidža i trenutka i tržišnim centrima kao supstitutima kulture, može zaličiti na mesto za kojim tragamo.

Zato se, valjda, sa tog Severa na Balkan i vraćam s nostalgijom koju posle samo potraga za norveškim piscima može da zaleći.

A samo desetak godina ranije, nisam mogla pretpostaviti da ću u biblioteci u Oslu, na čijim će se policama kasnije zateći i moja knjiga, pronaći Isidorina *Pisma* prevedena na norveški jezik i da ću prolaziti ulicama kojima je Crnjanski koračao, možda baš onim koje su ga nagnale da zapiše: „Mene je prvo iznenadila velika, geološka, lepota tih zemalja na Severu, a tek posle ta literatura o materi, ocu, braku”.

Iz Osla ću otputovati u Bergen. Istom onom prugom kojom je Isidora putovala od tadašnje Kristijanije do Tromsea. U nekadašnjoj hanzeatskoj luci rodili su se Grig i Vergeland. Iz Bergena, u kojem je 1851. godine Henrik Ibzen započeo karijeru kao upravnik pozorišta, su i Amalija Skram, *Rojksop* i *Kings ov Konviniens*. Na Bergenškom univerzitetu filozofiju predaje Laš Svensen, autor *Filozofije slobode* i *Filozofije straha*. U tom gradu rođena je pesnikinja Inger Hagerup, pesnik i novelist Hans Sande, kao i Merete Linstrem. U Bergenu je, sve do odlaska u Švedsku, živeo „Prust XXI veka”, Karl Uve Knausgor. On je u tom gradu kao devetnaestogodišnjak pohađao Akademiju kreativnog pisanja.

U bergenskoj gradskoj biblioteci sam i saznala za Knausgora. Te 2012. godine *Moja borba* još uvek nije bila prevedena na srpski. Ali su u Norveškoj svi čitali pisca koji, kao glavni lik i narator, „priznaje”: „Deca me srozavaju. U tome ima nečeg duboko nedostojnog. U takvim trenucima sam najdalje od osobe kakva želim da budem.”

Karl Uve Knausgor je tipični savremeni skandinavski otac, gotovo *androgini* muškarac u u vremenu koje bismo mogli, aludirajući na Ibsenovu dramu, definisati kao *post-Nora age*. On pere podove, sprema kuću, ide u kupovinu, igra se s decom, kupa ih, pazi, pokriva i voli, ali u isto vreme, on je umetnik nezadovoljan svakodnevicom, spreman na „opkladu s đavolom” kako bi „stvorio nešto veliko poput *Hamleta* ili *Mobi Dika*”.

Skoro četiri hiljade stranica *Moje borbe*, koje je Knausgor objavio nakon iscrpljujućeg trogodišnjeg rada, najpre se pojavilo na norveškom književnom tržištu (2009-2011) da bi zahvaljujući kasnijim prevodima na strane jezike, od 2012. godine „knausgormanija” poprimila atribute globalnog fenomena. Čitaoci su počeli da se pronalaze u glavnom junaku, u epizodama iz romana prepoznavali su scene iz sopstvenog života. Osećajući empatiju prema „umetniku” koji je odbacio licemerje „građanina” i koji je žrtvovao privatnost u ime literature, jedni su u piscu videli norveškog Prusta, drugi Hamsuna, treći su se nekritički identifikovali s glavnim junakom, rešeni da umesto fikcionalizacije vide samo „golu istinu”, za šta im je povod dao sam autor i njegova namera da imena likova odgovaraju prototipovima iz njegovog stvarnog sveta.

Poslednji tom *Moje borbe*, koji je za sada dostupan samo na norveškom jeziku, zbog nekoliko stotina dugog eseja o Hitlerovom odrastanju i mladosti, koji je Knausgor napisao nakon što je Andres Brejvik na ostrvu Utoja počinio masakr, ponovo je aktuelizovao mučna poređenja s Adolfom Hitlerom koja su se pojavila još u vezi s naslovom dela (*Min kamp* na norveškom) iako u *Mojoj borbi* nema antisemitskih stavova, niti se Knausgor može vezivati za nacizam.

U *Mojoj borbi* pisac svedoči o „banalnostima svakodnevnog života”, evocira i analizira svoju prošlost i „bori” se sa sopstvenim reakcijama i (ne)mogućom potragom za smislom. Pokušavajući da se uklopi u društvo, živeći u komplikovanom emotivnom odnosu s novom ženom, suočen s ulogom oca i ograničenjima i rutinom koja ta uloga iziskuje, Karl Uve Knausgor se trudi da pišući pobedi osećaj praznine i nedovoljnosti.

„Kako bih se iskupio, moj božićni poklon bio je put iznenađenja; nakon mog povratka, 27. decembra, otišli smo na stokholmski aerodrom; nije znala gde putujemo sve dok joj nisam pružio kartu za Pariz. Proveli smo u njemu nedelju dana. Ali, Linda je bila nervozna, grad ju je činio nesrećnom, sitnice su je izvodile iz takta i sve vreme se ponašala nerazumno ... U kakvu sam klopku upao? U kakvom je to pravcu moj život ponovo krenuo?“ pita se narator i protagonist drugog toma *Moje borbe*, u kojem pripoveda o tome kako se u Stohkolmu zaljubio u ženu s kojom će dani ushićenja nestajati pred iskušenjima ispunjenim njegovim intimnim dilemama i čestim promenama njenog raspoloženja.

Linda Bustrem, koja je uz naratora glavni lik druge knjige *Moje borbe* u kojoj je detaljno opisan njen psihološki karakter, prvi porođaj, manična depresija u mladosti i bolničko lečenje, švedska je spisateljica udana za, kako je to sama izjavila „najindiskretnijeg čoveka na planeti“ koji je „priznanje sveta dobio nakon što je do detalja opisao okolnosti njihovog privatnog života“.

No, fabula *Moje borbe* samo je okidač za refleksiju. U podtekstu priče o odrastanju, sazrevanju i svakodnevicu teče

priča o „sudbini čovekovej”.

Uz opasnost da delo tumačimo u pojednostavljenom autobigrafskom ključu jer glavni lik se kao i pisac zove Karl Uve Knausgor, odrastao je u istom gradu kao i on, čita iste knjige, razveo se od iste žene, *Moja borba* ne može biti svedena isključivo na autobiografiju. Ona je i autofikcija i memoarska proza, roman lika i roman o umetniku koji pokušava da ne bude „građanin”.

Uprkos primedbama da je ovaj, uslovno govoreći „roman-reka”, samo još jedan bestseler, možemo se složiti s protagonistom *Moje borbe* kad kaže da „pisci s jakim stilom, često pišu slabe knjige”, što njegova sigurno nije.

slika autorke

Iako Knausgor nije ni Prust ni Hamsun, u prkos različitim kontroverzama, ili upravo zbog njih, neosporno je da je *Moja borba* izazvala čitalačku epidemiju i među čitaocima naučenim na terminologiju i „intimu” bloga, fejsbuka i tvitera.

I da ih je Karl Uve Knausgor (kao pisac i kao junak) koji se gubi i pronalazi u toj savremenosti, „naterao” da čitaju knjige koje svojim obimom podsećaju na romane Tolstoja ili Dostojevskog.

Odlomak iz uvodnog teksta hrestomatije norveške književnosti Ljiljane Maletin Vojvodić, *Norveška od Bjernsona do Knausgora*, Orion spirit, Sremska Kamenica-Novi Sad, 2016.

Objavlivanje ove knjige omogućila je Agencija za promociju norveške književnosti u inostranstvu (NORLA).

